

ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ РОЗВИТКОМ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ІННОВАЦІЙНІСТЬ КРАЇН СВІТУ

©2025 РЕШЕТНЯК О. І., ГУБАРЄВА І. О.

УДК 338.245.4
JEL: D60; E24; J24; O10; O15; O30

Решетняк О. І., Губарева І. О. Вплив управління людським розвитком на забезпечення якості життя населення та інноваційність країн світу

У статті досліджено вплив управління людським розвитком на забезпечення якості життя населення та інноваційний потенціал країн світу. Визначено, що ефективне управління людським капіталом є ключовим чинником конкурентоспроможності держав, сприяє економічному зростанню, соціальній стабільності та науково-технологічному прогресу. Проведений аналіз підтвердив значний взаємозв'язок між Індексом людського розвитку (HDI), Індексом якості життя (QLI) та Глобальним інноваційним індексом (GII). Кластерний аналіз країн світу дозволив виділити три основні групи за рівнем розвитку, серед яких Україна потрапила до кластера держав із відносно низькими показниками HDI, QLI та GII. Особлива увага приділена наслідкам війни в Україні, яка спричинила значні втрати людського капіталу через масштабну міграцію, скорочення зайнятості та руйнування освітньої і медичної інфраструктури. Визначено основні виклики, що ускладнюють повоєнне відновлення країни та вимагають комплексних реформ у сфері людського розвитку. На основі проведеного дослідження запропоновано стратегічні напрями управління людським розвитком в Україні, які включають: стимулювання повернення трудових мігрантів; розвиток цифрової економіки; відновлення інфраструктури на основі концепцій Smart City; модернізацію ринку праці та освіти; підвищення соціального захисту населення та поліпшення умов зайнятості. Також акцентується увага на необхідності залучення іноземних інвестицій, грантів та міжнародної фінансової допомоги для реалізації заходів із відновлення людського капіталу та економіки країни. Результати дослідження підтверджують, що для забезпечення стійкого розвитку України після війни необхідна комплексна державна політика, спрямована на поліпшення людського капіталу, підвищення якості життя населення та посилення інноваційного потенціалу країни.

Ключові слова: управління людським розвитком, розвиток людських ресурсів, якість життя, інноваційний розвиток, людський потенціал, людський капітал, трудові ресурси.

Рис.: 1. **Табл.:** 4. **Формул.:** 1. **Бібл.:** 20.

Решетняк Олена Іванівна – доктор економічних наук, доцент, завідувачка сектором промислової політики та інноваційного розвитку відділу промислової політики та енергетичної безпеки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: reshetele@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1183-302X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/520008>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57221964559>

Губарева Ірина Олегівна – доктор економічних наук, професор, заступник директора Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: gubarievairyna@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9002-5564>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/X-8156-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57190439486>

UDC 338.245.4
JEL: D60; E24; J24; O10; O15; O30

Reshetnyak O. I., Hubarjeva I. O. The Impact of Human Development Management on Ensuring the Quality of Life of the Population and Innovation in the Countries of the World

The article studies the impact of human development management on ensuring the quality of life of the population and the innovative potential of the countries of the world. It is determined that effective management of human capital is a key factor in the competitiveness of countries, contributes to economic growth, social stability and scientific and technological progress. The carried out analysis confirmed a significant relationship between the Human Development Index (HDI), the Quality of Life Index (QLI) and the Global Innovation Index (GII). The cluster analysis of the countries of the world made it possible to identify three main groups according to the level of development, among which Ukraine was included in the cluster of countries with relatively low HDI, QLI and GII indicators. Particular attention is paid to the consequences of the war in Ukraine, which has caused significant losses of human capital due to large-scale migration, reduced employment and the destruction of educational and medical infrastructure. The main challenges that complicate the post-war recovery of the country and require comprehensive reforms in the field of human development have been identified. On the basis of the carried out study, strategic directions of human development management in Ukraine are proposed, which include: stimulating the return of labor migrants; development of the digital economy; restoration of infrastructure based on Smart City conceptions; modernization of the labor market and education; increasing social protection of the population and improving employment conditions. Attention is also focused on the need to attract foreign investments, grants and international financial assistance to implement measures to restore human capital and the country's economy. The results of the study confirm that in order to ensure the sustainable development of Ukraine after the war, a comprehensive State policy is needed aimed at improving human capital, improving the quality of life of the population and strengthening the country's innovation potential.

Keywords: human development management, human resource development, quality of life, innovative development, human potential, human capital, labor resources.

Fig.: 1. **Tabl.:** 4. **Formulae:** 1. **Bibl.:** 20.

Reshetnyak Olena I. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Head of the Sector of Industrial Policy and Innovative Development of the Department of Industrial Policy and Energy Security, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)
E-mail: reshetele@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1183-302X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/520008>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221964559>

Hubarieva Iryna O. – D. Sc. (Economics), Professor, Deputy Director of the Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: gubarievairyna@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9002-5564>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/X-8156-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57190439486>

Людський капітал є головним рушієм економічного прогресу, а його ефективне використання сприяє створенню інновацій, підвищенню продуктивності та стійкості економіки. Держави, що активно інвестують у людський розвиток (освіту, охорону здоров'я, соціальний захист), демонструють також і високий рівень науково-технологічного прогресу. Забезпечення високих стандартів життя населення залежить від того, наскільки ефективно в країні організовані системи освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, ринку праці та державного управління [1]. Держави з розвинутою політикою людського розвитку мають вищі показники добробуту, соціальної стабільності та економічного зростання.

Війна в Україні спричинила не лише масштабні руйнування інфраструктури, втрати у виробничій сфері, але й викликала значне скорочення людського капіталу. З початку воєнних дій країну покинуло близько 7,8 мільйона осіб, а ще 6,5 мільйона стали внутрішньо переміщеними особами. Загальна кількість зайнятого населення в країні скоротилася приблизно на 3,5 мільйона осіб. За даними ООН, з початку війни було вбито приблизно 12,5 тис. цивільних українців, поранено понад 28 тис. [2] Значна частина закладів освіти та охорони здоров'я зазнала руйнувань [3]. Опитування представників бізнесу свідчать, що серед основних проблем, які ускладнюють діяльність підприємств, є логістичні труднощі та дефіцит ресурсів, включно з робочою силою. Оскільки бойові дії тривають, загальні втрати можуть досягти сотень мільярдів доларів [3]. Таким чином, для України забезпечення управління людським розвитком є особливо актуальною проблематикою через наслідки війни, що спричинили масову міграцію, втрати людського капіталу та зниження рівня життя.

Відновлення економіки та суспільства потребує ефективної політики управління людським розвитком, що включає створення сприятливих умов для повернення трудових ресурсів, інвестування в освіту та розвиток інноваційної економіки.

Методологічні та практичні аспекти управління людським розвитком досліджувалися в роботах закордонних та українських учених. В українському науковому суспільстві найбільш відомими є дослідження В. Антонюка, О. Амоши, М. Кизима, Е. Лібанової, О. Макарової, О. Новікової та ін. [4; 5]. Проблеми управління розвитком людського капіталу під час війни розглядалися такими авторами, як Н. Карпишин, В. Костюк, В. Круглов, А. Мойсіяха, Л. Михайлова, О. Правдивець, О. Стрижак, Д. Терещенко, О. Тулай, Б. Ференс, О. Шульга та ін. [1; 3; 6–10]. Індекс людського розвитку (ІЛР), як ключовий показник порівняльної оцінки рівня бідності, освіти, тривалості життя країн світу, досліджували такі вітчизняні науковці, як В. Васильченко, О. Грішнова, А. Карпенко, А. Краєвська, К. Крива, М. Нагірняк, У. Швед та ін. [11]. Проте потребує подальшого дослідження взаємозв'язок між показниками, що характеризують розвиток людських ресурсів, якість життя населення та інноваційний розвиток.

Метою статті є оцінка впливу управління людським розвитком на забезпечення якості життя населення та інноваційність країн світу на основі дослідження взаємозв'язків показників Індексу людського розвитку, Індексу якості життя населення та Глобального індексу інновацій деяких країн світу.

Методологія дослідження спрямована на підтвердження ключових положень концепції людського розвитку, що виникла у ХХ ст. і вважається сучасною парадигмою розвитку суспільства [5]. Основні положення цієї концепції передбачають необхідність забезпечення зростання рівня освіченості та кваліфікації населення, збереження здоров'я, збільшення тривалості життя, що має сприяти поліпшенню якості життя та створенню умов для стійкого інноваційно-інвестиційного розвитку економіки країни. Для підтвердження такого зв'язку в роботі передбачається дослідити вплив Індексу людського розвитку (*Human Development Index – HDI*) на Індекс якості життя на-

селення (*Quality of Life Index – QLI*) та Глобальний індекс інновацій (*Global Innovation Index – GII*) як основних показників, що відображають рівень людського розвитку країни, а також її якість життя та інноваційність.

Розвиток людини в сучасному суспільстві визначається трьома основними аспектами: можливістю жити тривалим і здоровим життям (показник тривалості життя), здобувати, поглиблювати та оновлювати знання (рівень освіти) та мати доступ до ресурсів, необхідних для забезпечення гідного рівня життя (економічний добробут) [12]. Для оцінки стану та динаміки людського розвитку використовується Індекс людського розвитку (HDI) [13], який складається щорічно з 1990 р. Програмою розвитку ООН та охоплює понад 190 країн світу.

Розвиток людських ресурсів має забезпечувати гідний рівень життя населення. Комплексним показником, що оцінює рівень загальної якості життя в країнах світу, є Індекс якості життя (QLI), який розраховується відповідно до бази даних Numbeo, що висвітлює різноманітні соціально-економічні аспекти життя окремих міст та країн світу [14]. Дослідження охоплює 88 країн світу. Цей індекс враховує різноманітні фактори, які впливають на якість життя людей, зокрема їх купівельну спроможність, рівень безпеки, доступність житла, вартість життя, якість охорони здоров'я, рівень забруднення навколишнього середовища, середню тривалість поїздок і кліматичні умови.

Крім того, розвиток людських ресурсів має забезпечувати інноваційний розвиток країни, який у даному дослідженні оцінюється Глобальним інноваційним індексом (GII) [15]. Цей індекс щорічно публікується Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (*World Intellectual Property Organization – WIPO*) та передбачає рейтингування країн світу (у 2024 р. у рейтингу було представлено 133 країни) за їхньою здатністю до здійснення інноваційної діяльності та її успішності. Цей індекс був започаткований у 2007 р. британським журналом INSEAD та *World Business*. Індекс складається з двох субіндексів: *Innovation Input Index* (характеризує інноваційний потенціал) та *Innovation Output Index* (характеризує результати інноваційної діяльності).

Оцінка впливу Індексу людського розвитку на Індекс якості життя та Глобальний інноваційний індекс здійснено за допомогою розрахунку коефіцієнта кореляції Пірсона. Результати розрахунків коефіцієнтів кореляції зведено в *табл. 1*.

Таким чином, відповідно до проведених розрахунків коефіцієнтів кореляції визначено, що Ін-

декс людського розвитку має суттєвий вплив на Індекс якості життя (рівень зв'язку високий – 0,8102) та Глобальний інноваційний індекс (рівень зв'язку високий – 0,7889). Отже, основні положення концепції людського розвитку підтверджуються.

Таблиця 1

Оцінка впливу Індексу людського розвитку (HDI) на Індекс якості життя (QLI) та Глобальний інноваційний індекс (GII)

Індекс	HDI	QLI	GII
HDI	1	0,8102	0,7889
QLI		1	0,7273
GII			1

Джерело: розраховано авторами за даними [13–15].

Але для більш детального аналізу та порівняння окремих країн світу, а також визначення можливих напрямів управління розвитком людських ресурсів для України пропонується здійснити кластерний аналіз 86 країн світу відповідно до значень Індексу людського розвитку (HDI), Індексу якості життя (QLI) та Глобального інноваційного індексу (GII). Дані за індексами взяті за останній рік їх розрахунку [13–15] по 86 країнах світу, які включені в розрахунок усіх названих вище індексів.

Кластерний аналіз проводиться з використанням пакета Statistica 8.0. Для коригування відмінностей в одиницях вимірювання індексів, що досліджуються, їх значення було нормалізовано в діапазоні [0, 1], де більш високими є значення показників, що представляють кращі результати. Процес нормування та масштабування даних здійснювався з урахуванням мінімального та максимального значення кожного індексу за формулою:

$$I_{\text{індикатора}} = \frac{x_{\phi} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}, \quad (1)$$

де $I_{\text{індикатора}}$ – індекс відповідного індикатора (HDI, QLI, GII); x_{ϕ} – фактичне значення індексу, який включено в розрахунок; x_{\min} – мінімальне значення відповідного індексу, що спостерігається за країнами, які досліджуються; x_{\max} – максимальне значення відповідного індексу, що спостерігається за країнами, які досліджуються.

Вихідні дані розбиваються на три кластери методом *k*-середніх. Природа кластерів перевіряється розрахунком середніх значень для кожного кластера, для кожного вимірювання здійснюється оцінка того, наскільки вони різняться між собою. Оцінку значущості відмінностей між отриманими групами наведено на *рис. 1*.

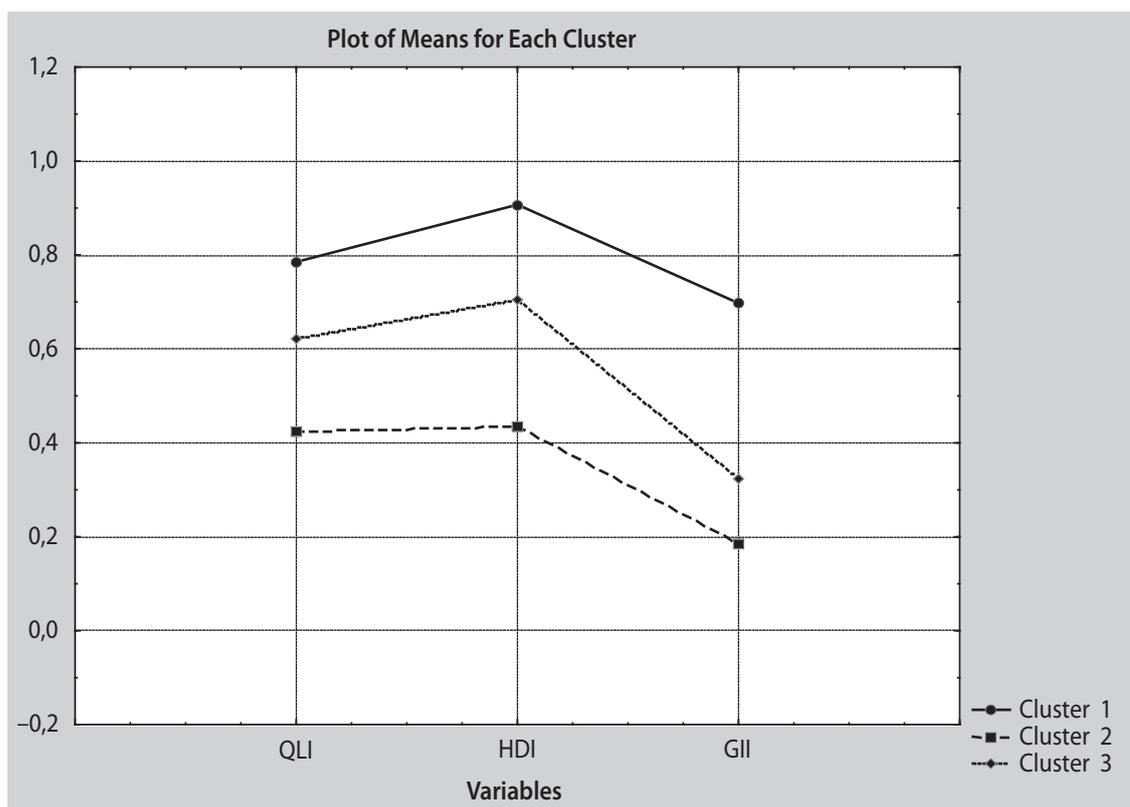

Рис. 1. Графік середніх значень показників HDI, QLI, GII визначених кластерів країн світу

Джерело: авторська розробка.

Графік середніх значень індексів HDI, QLI, GII підтверджує наявність природних трьох визначених кластерів країн світу. Результати кластеризації методом k -середніх оцінено на основі дисперсійного аналізу (табл. 2).

Отже, значення $p < 0,05$, що підтверджує значне розходження між кластерами. Таким чином, можна зробити висновок, що отримані результати підтверджують адекватність визначення трьох груп країн залежно від показників HDI, QLI, GII. Розподіл країн на визначені групи, а також евклідові відстані об'єктів від центрів (середніх значень) відповідних їм кластерів наведено в табл. 3.

Згідно з проведеним аналізом виділено три кластери країн світу за рівнем значень Індексу

людського розвитку (HDI), Індексу якості життя (QLI) та Глобального інноваційного індексу (GII).

До *кластера 1* увійшло 33 країни світу, а саме: Австралія, Австрія, Бельгія, Канада, Китай, Кіпр, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Гонконг (Китай), Ісландія, Ірландія, Ізраїль, Італія, Японія, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Португалія, Сінгапур, Словенія, Південна Корея, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Об'єднані Арабські Емірати, Велика Британія та США. Країни, що увійшли в цей кластер, мають високі значення показників Індексу людського розвитку (HDI), Індексу якості життя (QLI) та Глобального інноваційного індексу (GII).

До *кластера 2* увійшло 28 країн світу, які мають низькі значення показників Індексу людського

Таблиця 2

Дисперсійний аналіз для визначення значущості відмінності між отриманими кластерами країн світу за показниками HDI, QLI, GII

Показник	Between SS	df	Within SS	df	F	signif. p
Індексу людського розвитку, HDI	1,974692	2	1,280324	83	64,0070	0,000000
Індекс якості життя населення, QLI	3,395506	2	1,032790	83	136,4396	0,000000
Глобальний індекс інновацій, GII	4,324480	2	1,107391	83	162,0620	0,000000

Джерело: авторська розробка.

Розподіл країн світу за відповідними кластерами за показниками HDI, QLI, GII

Кластер 1		Кластер 2		Кластер 3	
Країна	Відстань	Країна	Відстань	Країна	Відстань
Австралія	0,069037	Албанія	0,088911	Аргентина	0,111664
Австрія	0,050084	Вірменія	0,096062	Болгарія	0,081248
Бельгія	0,060614	Азербайджан	0,078423	Чилі	0,112151
Канада	0,034320	Бангладеш	0,145504	Коста-Рика	0,086780
Китай	0,253331	Білорусь	0,122937	Хорватія	0,106374
Кіпр	0,102282	Боснія і Герцеговина	0,111765	Грузія	0,075464
Чеська Республіка	0,104352	Бразилія	0,092993	Греція	0,080678
Данія	0,114731	Колумбія	0,055496	Угорщина	0,072588
Естонія	0,045143	Еквадор	0,117863	Кувейт	0,076491
Фінляндія	0,113749	Єгипет	0,067298	Латвія	0,085576
Франція	0,053839	Індія	0,182815	Литва	0,124271
Німеччина	0,082102	Індонезія	0,051800	Малайзія	0,096777
Гонконг (Китай)	0,134599	Іран	0,098445	Мексика	0,102347
Ісландія	0,093632	Йорданія	0,059010	Оман	0,202396
Ірландія	0,051062	Казахстан	0,104344	Панама	0,118594
Ізраїль	0,043669	Кенія	0,179493	Польща	0,074228
Італія	0,114238	Ліван	0,058847	Катар	0,149020
Японія	0,032316	Марокко	0,048211	Румунія	0,019531
Люксембург	0,129102	Нігерія	0,358819	Росія	0,095419
Мальта	0,156334	Північна Македонія	0,079062	Саудівська Аравія	0,105235
Нідерланди	0,126321	Пакистан	0,255632	Сербія	0,075924
Нова Зеландія	0,086473	Перу	0,075905	Словаччина	0,043639
Норвегія	0,081700	Філіппіни	0,063049	Таїланд	0,129550
Португалія	0,124740	Південно-Африканська Республіка	0,137675	Туреччина	0,078458
Сінгапур	0,128551	Шрі-Ланка	0,111937	Уругвай	0,052793
Словенія	0,138340	Туніс	0,036476		
Південна Корея	0,131714	Україна	0,045957		
Іспанія	0,089067	В'єтнам	0,115803		
Швеція	0,151178				
Швейцарія	0,199535				
Об'єднані Арабські Емірати	0,109003				
Велика Британія	0,102087				
США	0,120919				

Джерело: авторська розробка.

розвитку (HDI), Індексу якості життя (QLI) та Глобального інноваційного індексу (GII). Це такі країни: Албанія, Вірменія, Азербайджан, Бангладеш, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Колумбія, Еквадор, Єгипет, Індія, Індонезія, Іран, Йорданія, Казахстан, Кенія, Ліван, Марокко, Нігерія, Пів-

нічна Македонія, Пакистан, Перу, Філіппіни, Південно-Африканська Республіка, Шрі-Ланка, Туніс, Україна, В'єтнам.

До кластера 3 увійшло 25 країн світу, а саме: Аргентина, Болгарія, Чилі, Коста-Рика, Хорватія, Грузія, Греція, Угорщина, Кувейт, Латвія, Литва,

Малайзія, Мексика, Оман, Панама, Польща, Катар, Румунія, Росія, Саудівська Аравія, Сербія, Словаччина, Таїланд, Туреччина, Уругвай. Країни, що увійшли в цей кластер, мають середній рівень значень показників Індексу людського розвитку (HDI), Індексу якості життя (QLI) та Глобального інноваційного індексу (GII).

Отже, Україна потрапила до 2-го кластера, який характеризується низькими значеннями Індексу людського розвитку (HDI), Індексу якості життя (QLI) та Глобального інноваційного індексу (GII). За останні три роки Україна втратила свої позиції в рейтингу за індексом людського розвитку (табл. 4).

шої країни та унеможливають її сталий розвиток у майбутньому.

Тривалий військовий конфлікт усе більше впливає на розвиток людського капіталу, роблячи цей фактор критично важливим для нашої країни. Збільшуються фізичні, психологічні та інтелектуальні втрати, що є найціннішим ресурсом держави. Майбутня відбудова України та її економічна спроможність у повоєнний період безпосередньо залежать від наявності якісного людського капіталу. Усвідомлюючи масштабність викликів, державна політика у сфері розвитку людського потенціалу має бути спрямована на формування нових підходів, що відповідатимуть сучасним реаліям. Це включає створення комфортних умов проживання, розбу-

Таблиця 4

Динаміка Індексу людського розвитку та його складових

Рік	Індекс людського розвитку	Тривалість життя при народженні, роки	Середні роки навчання в школі, роки	Валовий національний дохід (ВНД) на душу населення, дол. США
Україна				
2020	0,762	72,6	11,1	12699
2021	0,755	71,6	11,1	12567
2022	0,734	68,6	11,1	11416
Світ				
2020	0,736	72,3	8,7	16016
2021	0,735	71,4	8,7	17254
2022	0,739	72,0	8,7	

Джерело: складено за [16].

Україна має тенденцію до зниження Індексу людського розвитку. Зокрема, знижується середня тривалість життя із 72,6 років у 2020 р. до 68,6 років у 2022 р. Згідно з проектом «Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року» [17], середня тривалість життя чоловіків з 2020 по 2023 рр. знизилася із 66,4 року до 57,3 року, жінок – із 76,2 року до 70,9 року. Отже, тривалість життя в Україні нижча порівняно зі світовою середньою тривалістю життя.

Високий рівень передчасної смертності в Україні, низький рівень народжуваності, наслідки війни, разом із погіршенням здоров'я населення через обмежений доступ до медичних послуг, недостатню профілактику захворювань, високий рівень стресу та несприятливі умови життя, зростання кількості людей з інвалідністю, включно з дітьми та молоддю, які потребують реабілітації та соціальної підтримки, та інші фактори свідчать про можливість ускладнення процесів відновлення на-

дову інтелектуального міського простору, впровадження цифрових технологій у сферу зайнятості та освіти, забезпечення високих стандартів якості життя, розвиток безпечної інфраструктури, а також гармонійне поєднання віртуального та фізичного середовища, що буде створювати умови для інноваційного відродження та розвитку нашої країни.

Таким чином, задля забезпечення відродження нашої країни після війни та її інноваційного розвитку мають бути розроблені та впроваджені відповідні заходи, які сприятимуть відновленню людського потенціалу, підвищенню якості життя населення та формуванню стійкої економіки [10; 18–20]. Державне управління процесами відновлення людського капіталу в повоєнний період має спрямовуватися на:

- ✦ стимулювання повернення українських біженців та трудових мігрантів, зокрема через відновлення робочих місць і встановлення

конкурентних зарплат на рівні середніх показників у країнах, де працюють кваліфіковані українці;

- ✦ відбудову інженерної та соціальної інфраструктури з урахуванням концепцій Smart City і «розумних громад»;
- ✦ залучення інвестицій через державно-приватне партнерство, розвиток цифрової економіки та посилення конкурентоспроможності електронного бізнесу;
- ✦ створення безпечних умов праці, що сприятимуть збереженню здоров'я працівників в умовах глобальної автоматизації;
- ✦ модернізацію ринку праці, що включає зниження рівня неформальної зайнятості, розвиток дистанційних форматів роботи, нестандартних форм працевлаштування, а також створення нових робочих місць у сфері інновацій;
- ✦ реформування середньої освіти шляхом створення мережі опорних шкіл для підвищення якості навчання в сільській місцевості;
- ✦ розширення державних програм неонатального скринінгу, включно з оплатою таких обстежень за державний кошт;
- ✦ посилення соціального захисту та реабілітації для вразливих категорій населення (зокрема, військових і постраждалих через воєнні дії);
- ✦ підвищення мобільності робочої сили для оптимального розподілу працівників по регіонах і зменшення диспропорцій в оплаті праці;
- ✦ безкоштовне навчання та перекваліфікація за найбільш затребуваними спеціальностями, а також створення державного переліку вакансій для внутрішньо переміщених осіб із можливістю надання тимчасового житла;
- ✦ розвиток цифрових і комунікаційних навичок серед фахівців для підвищення їхньої конкурентоспроможності;
- ✦ впровадження сучасних підходів до управління людськими ресурсами в цифровому середовищі;
- ✦ інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у громади, що сприятиме зниженню їхньої вразливості та відновленню постраждалих територій.

Значна кількість зі запропонованих заходів потребує оптимізації наявних інституцій, залучення додаткових джерел фінансування. Посилення фінансування у сферах капітального будівництва, оборони, освіти, науки та охорони здоров'я має здійснюватися як за рахунок держбюджету, так і

шляхом залучення приватних інвесторів, грантів, безповоротної допомоги та кредитів від міжнародних фінансових установ.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

1. Рівень якості життя та інноваційність держави безпосередньо залежать від ефективного управління людським розвитком. Інвестиції в освіту, охорону здоров'я та соціальний захист сприяють економічному зростанню, підвищенню продуктивності та науково-технологічному прогресу.
2. Розрахунок коефіцієнтів кореляції підтвердило значний вплив Індексу людського розвитку (HDI) на Індекс якості життя (QLI) та Глобальний інноваційний індекс (GII). Країни з високими показниками HDI демонструють вищий рівень добробуту та інноваційного розвитку.
3. Кластерний аналіз виокремив три групи країн за рівнем HDI, QLI та GIІ. Україна потрапила до другого кластера, який характеризується низькими показниками людського розвитку та якості життя, що вимагає комплексних реформ і стратегічних інвестицій у людський капітал.
4. Війна спричинила значні втрати людського капіталу через масову міграцію, зниження зайнятості, руйнування освітньої та медичної інфраструктури. Це ускладнює економічне відновлення країни та вимагає розробки ефективної політики у сфері управління людським розвитком.
5. Для забезпечення стійкого розвитку України необхідно: стимулювати повернення населення, що виїхало за кордон з початку війни, через конкурентні зарплати та створення робочих місць; відбудовувати інфраструктуру за принципами Smart City; залучати інвестиції через державно-приватне партнерство та цифрову економіку; підвищувати якість освіти, зокрема через створення мережі опорних шкіл; покращувати систему охорони здоров'я, розширюючи державні програми скринінгу та реабілітації; модернізувати ринок праці, зменшуючи рівень неформальної зайнятості та розширюючи дистанційні форми роботи; запроваджувати програми безкоштовного навчання та перекваліфікації; посилювати соціальний захист і підтримку вразливих категорій населення; інтегрувати внутрішньо переміщених осіб у громади для зниження їхньої вразливості.

6. Реалізація запропонованих заходів потребує оптимізації державних інституцій та залучення додаткових фінансових ресурсів. Фінансування має здійснюватися як за рахунок державного бюджету, так і через залучення грантів, іноземних інвестицій та безповоротної допомоги.
7. Ефективне управління людським розвитком у повоєнний період стане основою для економічного відновлення України, підвищення рівня життя населення та інтеграції країни у світову інноваційну економіку. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Тулай О. І., Карпшин Н. І., Ференс Б. В. Домінанти збереження та розвитку людського потенціалу в умовах турбулентності глобального світу. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2024. Вип. 13. С. 84–98. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306866>
2. ООН: торік кількість цивільних жертв російського вторгнення в Україну збільшилась на 30%. *Zmina*. 17.01.2025. URL: <https://zmina.info/news/oon-torik-kilkist-cyvilnyh-zhertv-rosijskogo-vtorgnennya-v-ukrayinu-zbilshylas-na-30/>
3. Круглов В. В., Терещенко Д. А. Державна політика відновлення людського капіталу України в післявоєнний період. *Освітня аналітика України*. 2023. № 2. С. 21–33. DOI: [10.32987/2617-8532-2023-2-21-33](https://doi.org/10.32987/2617-8532-2023-2-21-33)
4. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : колект. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. 367 с.
5. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект : колект. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2015. 353 с.
6. Шульга О. А. Державне управління розвитком людського капіталу у сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-129>
7. Стрижак О. Є., Правдивець О. М. Людський капітал України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 12. С. 112–129. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.12.111>
8. Костюк В. С. Людський розвиток як мета і засіб подальшого руху в умовах невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-21>
9. Михайлова Л. І. Управління розвитком людського капіталу в забезпеченні якості життя сільського населення. *Економіка АПК*. 2020. № 5. С. 66–76. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202005066>
10. Мойсіяха А. В. Державне управління розвитком людського капіталу в поствоєнний період. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Публічне управління та адміністрування»*. 2022. Т. 33. № 4. С. 52–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.4/09>
11. Нагірняк М. І., Швед У. І. Індекс людського розвитку. *Мастеріум. Серія «Економічні студії»*. 2014. Вип. 56. С. 77–81. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb9a48a3-c854-43e4-aaad-a2f9ca9814aa/content>
12. Human Development Report 1990. N. Y. : Oxford University Press, 1990. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1990encompletentostats.pdf>
13. Human Development Report 2023/2024: Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world. *UNDP*. New York, 2024. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf>
14. Quality of Life Index by Country 2025. *Numbeo*. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp
15. Dutta S., Lanvin B., León L. R., Wunsch-Vincent S. *Global Innovation Index 2024. Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship*. 17th ed. URL: https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB3lite.pdf
16. Human Development Index (HDI). URL: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI/>
17. Проєкт Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/870/>
18. Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Вплив підготовки кадрів вищої кваліфікації на науковий та економічний розвиток. *Проблеми економіки*. 2020. № 1. С. 43–51. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-43-51>
19. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Ягольницький О. А. Оцінка та напрями підвищення резильєнтності українського суспільства. Демографія та соціальна економіка. 2024. № 4. С. 24–44. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.024>
20. Решетняк О. І., Білоусов Д. В. Особливості підготовки кадрів в контексті цифрової конкурентоспроможності. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.92](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.92)

REFERENCES

- Dutta, S. et al. "Global Innovation Index 2024. Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship". https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB3lite.pdf

- "Human Development Index (HDI)". <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI/>
- "Human Development Report 1990". New York : Oxford University Press, 1990. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1990encompletenostats.pdf>
- "Human Development Report 2023/2024: Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world". UNDP. New York, 2024. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf>
- Khaustova, V. Ye., and Reshetniak, O. I. "Vplyv pidhotovky kadriv vyshchoi kvalifikatsii na naukovyi ta ekonomichnyi rozvytok" [The Impact of Training Highly Qualified Personnel on Scientific and Economic Development]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2020): 43-51. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-43-51>
- Kostiuk, V. S. "Liudskyyi rozvytok yak meta i zasib podalshoho rukhu v umovakh nevyznachenosti" [Human Development as a Goal and a Means of Further Movement in Conditions of Uncertainty]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 52 (2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-21>
- Kruhlov, V. V., and Tereshchenko, D. A. "Derzhavna polityka vidnovlennia liudskoho kapitalu Ukrainy v pisliavoiennyi period" [State Policy for the Human Capital Recovery in Ukraine in the Post-War Period]. *Osvitnia analityka Ukrainy*, no. 2 (2023): 21-33. DOI: [10.32987/2617-8532-2023-2-21-33](https://doi.org/10.32987/2617-8532-2023-2-21-33)
- Kyzym, M. O., Khaustova, V. Ye., and Yaholnytskyi, O. A. "Otsinka ta napriamy pidvyshchennia rezylientsnosti ukrainskoho suspilstva" [Assessment and Ways to Improve the Resilience of Ukrainian Society]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 4 (2024): 24-44. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.024>
- Liudskyyi rozvytok rehioniv Ukrainy: analiz ta prohnoz* [Human Development of Regions of Ukraine: Analysis and Forecast] / ed. by E. M. Libanova. Kyiv: In-t demohrafiï ta sotsialnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2007.
- Liudskyyi rozvytok v Ukraini. Modernizatsiia sotsialnoi polityky: rehionalnyi aspekt* [Human Development in Ukraine. Modernization of Social Policy: Regional Aspect] / ed. by E. M. Libanova. Kyiv: Instytut demohrafiï ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy, 2015.
- Moisiïakha, A. V. "Derzhavne upravlinnia rozvytkom liudskoho kapitalu v postvoiennyi period" [Public Management of Human Capital Development with in the Post-War Period]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia «Publichne upravlinnia ta administruvannia»*, vol. 33, no. 4 (2022): 52-57. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.4/09>
- Mykhailova, L. I. "Upravlinnia rozvytkom liudskoho kapitalu v zabezpechenni yakosti zhyttia silskoho naselennia" [Management of Human Capital Development in Ensuring Rural Population Quality of Life]. *Ekonomika APK*, no. 5 (2020): 66-76. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202005066>
- Nahirniak, M. I., and Shved, U. I. "Indeks liudskoho rozvytku" [Human Development Index]. *Magisterium. Seriiia «Ekonomichni studii»*, iss. 56 (2014): 77-81. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb9a48a3-c854-43e4-aaad-a2f9ca9814aa/content>
- "OON: torik kilkist tsyvilnykh zhertv rosiiskoho vtorhennia v Ukrainu zbilshylas na 30%" [UN: Number of Civilian Casualties from Russian Invasion of Ukraine Increased by 30% Last Year]. *Zmina*. January 17, 2025. <https://zmina.info/news/oon-torik-kilkist-czyvilnykh-zhertv-rosijskogo-vtorgnennya-v-ukrayinu-zbilshylas-na-30/>
- "Proiekt Stratehii demohrafichnoho rozvytku Ukrainy na period do 2040 roku" [Draft Strategy for Demographic Development of Ukraine for the Period until 2040]. *Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy*. <https://www.msp.gov.ua/projects/870/>
- "Quality of Life Index by Country 2025". *Numbeo*. https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp
- Reshetniak, O. I., and Bilousov, D. V. "Osoblyvosti pidhotovky kadriv v konteksti tsyfrovoy konkurentospromozhnosti" [Peculiarities of Staff Training in the Context of Digital Competitiveness]. *Efektivna ekonomika*, no. 1 (2021). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.92](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.92)
- Shulha, O. A. "Derzhavne upravlinnia rozvytkom liudskoho kapitalu u suchasnykh umovakh" [State Management of Human Capital Development in Modern Conditions]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 57 (2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-129>
- Stryzhak, O. Ye., and Pravdyvets, O. M. "Liudskyyi kapital Ukrainy v umovakh voiennoho stanu" [Human Capital of Ukraine under Martial Law]. *Finansy Ukrainy*, no. 12 (2022): 112-129. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.12.111>
- Tulai, O. I., Karpushyn, N. I., and Ferens, B. V. "Dominanty zberezhenia ta rozvytku liudskoho potentsialu v umovakh turbulentsnosti hlobalnoho svitu" [Dominants of Preservation and Development of Human Potential in Conditions of the Global World Turbulence]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty*, no. 13 (2024): 84-98. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306866>